

Φιλολογική

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007 ΕΤΟΣ 25 ΤΕΥΧΟΣ 100

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ
ΕΝΩΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 6 - Τ.Κ. 104 33 ΑΘΗΝΑ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΠΕΦ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Για τη δημοσίευση εργασιών στη
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ισχύουν, ύστερα από απόφαση
του Δ.Σ. της ΠΕΦ, τα παρακάτω:

Οι εργασίες:

- Δεν πρέπει να έχουν δημοσιευθεί σε άλλο έντυπο.
 - Η έκτασή τους δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη από οκτώ – δέκα δακτυλογραφημένες σελίδες.
 - Είναι απαραίτητο να συνοδεύονται από ηλεκτρονική δισκέτα.
 - Οι βιβλιοκρισίες να μην υπερβαίνουν τις χίλιες λέξεις.
- Κριτήρια επιλογής:
- Πρωτοτυπία και επιστημονική πληρότητα.
 - Επικαιρότητα και ανταπόκριση του θέματος στην κάλυψη των επιστημονικών και εκπαιδευτικών αναγκών των μελών της Ένωσης.
 - Συχνότητα δημοσίευσης εργασιών του ίδιου συγγραφέα.
 - Χρόνος υποβολής και έγκρισης.
 - Οι μη εγκεκριμένες εργασίες δεν επιστρέφονται στους συγγραφείς.
 - Σε όλες τις εκδόσεις της ΠΕΦ χρησιμοποιείται το μονοτονικό σύστημα γραφής, σύμφωνα με τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού της νεοελληνικής γλώσσας. Στα παραδείγματα όμως των αρχαιοελληνικών κειμένων διατηρείται το πολυτονικό.

Συντακτική Επιτροπή

Υπεύθυνη: Γεωργία Χαριτίδου, Γενική Γραμματέας,

Αρτέμιδος 1, Μοσχάτο, 183 45, Αθήνα, τηλ. 210 94.16.598

Μέλη: Χριστίνα Αργυροπούλου, Μαρία Τσιάντη, Σπύρος Τουλιάτος, Βασίλειος Τσάφος, Χρήστος Κάτσικας, Τασούλα Καραγεωργίου, Κώστας Αγγελάκος

Διόρθωση κειμένων: Ασπασία Σταματοπούλου, Φιλολόγος,
Λευκίππου 25, Παγκράτι, τηλ. 210 75.15.835

Νομικός Σύμβουλος ΠΕΦ: Δημήτριος Κωστέλης, Δικηγόρος,
Ελευθερίου Βενιζέλου 200, 187 56, Κερατσίνι
τηλ. 210 46.13.360 - κιν. 6945-704125

Εξώφυλλο: άποψη της Πνύκας

Η φωτογραφία είναι προσφορά από το αρχείο της Α' Εφορείας
Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (Μακρυγιάννη 2, Αθήνα)

Φωτοστοιχειοθεσία • Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Διαχωρισμοί • Φιλμ • Μοντάζ • Εκτύπωση • Βιβλιοδεσία

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 118, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 211 3003500, FAX: 211 3003562
Internet Site: www.metaxmio.gr • e-mail: metaxmio@metaxmio.gr

Βιβλιοπωλεία

- Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα • ΤΗΛ.: 210 3647 433, FAX: 210 3610 750
- Στοά του Βιβλίου, Περασφόρου 5, 105 64 Αθήνα • ΤΗΛ./FAX: 210 3319195
- Πολυγράφος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα • ΤΗΛ.: 211 3003580, FAX: 211 3003581
- Ολύμπου 81, 546 31 Θεσσαλονίκη • ΤΗΛ.: 2310 250075, 2310 260085, FAX: 2310 260085

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

100 τεύχη Φιλολογική – 25 χρόνια ΠΕΦ	1
(Κείμενα των: Αν. Στέφου, Κ. Μπαλάσκα, Μιχ. Μερακλή, Π. Χαραμή, Αγγ. Στασινοπούλου-Σκιαδά, Χρ. Βέικου, Δ. Σκλαβενίτη, Φ. Κακριδή, Δ.Ν. Μαρωνίτη, Ανθ. Δανιήλ, Ν. Δέτση, Σπ. Τουλιάτου)	
ΑΦΙΕΡΩΜΑ Ομηρική Φιλολογία (Μέρος δεύτερο)	
• Πολυτίμη Πετροπούλου, <i>Ιωσήφ Χατζηιωσκειμίδης, Οι «μονομαχίες» στην Οδύσσεια</i>	19
• Δήμητρα Μήττα, <i>Κώστας Σουέρεφ, Κακοποιήσεις νεκρών σωμάτων και απόδοση τιμών</i>	27
• Γεώργιος Σηλιόπουλος, <i>Ο ρόλος των θεών στις δύο αναίρεσεις της Ιλιάδας</i>	45
• Χριστίνα Αργυροπούλου, <i>Τα αναμορφωμένα Προγράμματα Σπουδών της αρχαίας ελληνικής γραμματείας από μετάφραση (ΔΕΠΠΣ, ΑΠΣ) και ενδεικτικό διδακτικό παράδειγμα με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project. Θέμα: «Η Πρόδεση του Έκτορα και οι Θρήνοι»</i>	53
ΑΦΙΕΡΩΜΑ Pierre Vidal-Naquet – Jean-Pierre Vernant	
• Αναστάσιος Άγγ. Στέφος, <i>Εκδήλωση μνήμης για τους Pierre Vidal-Naquet και Jean-Pierre Vernant (Ιανός, 1η Μαρτίου 2007)</i>	61
• Η απότιση φόρου τιμής από την Jacqueline de Romilly στον Jean-Pierre Vernant	62
• Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη, <i>Μνήμη Pierre Vidal-Naquet και Jean-Pierre Vernant</i>	63
• Έλενα Πατρικίου, <i>Η επανάσταση που ελευθέρωσε την ελληνική αρχαιότητα. Μνήμη Ζαν-Πιέρ Βερνάν και Πιέρ Βιντάλ-Νακέ</i>	69
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ	
• Αντωνία Παπαδάκη	84
• Μανώλης Στεργιούλης	88
• Ελένη Λόππα-Γκουνταρούλη	91
• Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη	92

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ 2366

Τρίμηνη έκδοση ενημέρωσης και προβληματισμού.

Ιδιοκτήτης: Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων (ΠΕΦ)

Πολυτεχνείου 6 - Τ.Κ. 104 33, Αθήνα

τηλ. 210 52.43.434, ΤΗΛ./FAX 210 52.28.231

e-mail p-e-f@otenet.gr

Εκδότης – Διευθυντής:

Αναστάσιος Αγγ. Στέφος, Πρόεδρος ΠΕΦ

Νεφέλης 16, 118 53, Αθήνα

τηλ. 210 34.65.752

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: 3 ευρώ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 20 ευρώ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 25 ευρώ

Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

ISSN 1105-2732

Κ.Ε.Π. 1283, Κ.Π. 489/07

νουν την ευκαιρία να ανατρέξει κανείς στο παρελθόν και να σκεφτεί τις συνθήκες και τα πρόσωπα που έκαναν δυνατή αυτή την πορεία. Επειδή εμείς οι φιλόλογοι της ΠΕΦ πιστεύουμε σ' αυτό τον αναστοχασμό, δράτουμε κάθε ευκαιρία για να ξαναθυμηθούμε και να τιμήσουμε τους ανθρώπους και τα έργα που προσέφεραν πολλά στη φιλολογική παιδεία του τόπου μας και εδραίωσαν την Ενωσή μας.

Συνήθίζεται, βέβαια, σε τέτοιους επετειακούς απολογισμούς να παρουσιάζονται όσα θετικά έχουν επιτευχθεί και να δικαιολογούνται οι όποιες ανεπάρκειες. Το έργο, όμως, που επιτελεί κανείς είναι επιτυχημένο, όταν δεν χρειάζεται παρουσίαση, αλλά μιλά από μόνο του, και αυτή είναι η περίπτωση σήμερα. Η ιδέα για τη δημιουργία της ΠΕΦ ξεκίνησε στις αρχές Νοεμβρίου του 1981· στις 31 Οκτωβρίου 1982 εξελέγη το πρώτο Δ.Σ. της Ένωσης και μία από τις πρώτες και πολύ σημαντικές ενέργειές του ήταν η απόφαση για την έκδοση περιοδικού εντύπου που θα εξασφάλιζε τη γνωστοποίηση και διάδοση των σκοπών της ΠΕΦ και ταυτόχρονα θα αποτελούσε το όργανο επικοινωνίας με τους φιλόλογους σε όλη την Ελλάδα. Έτσι, τον Μάιο του 1982 κυκλοφόρησε για πρώτη φορά, με τη μορφή ενημερωτικού δελτίου, το έντυπο όργανο της ΠΕΦ με το όνομα *ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ*, που στη συνέχεια αναμορφώθηκε σε ειδικό περιοδικό το οποίο φιλοξενούσε εργασίες φιλόλογων από όλη την Ελλάδα και, τέλος, από το 2001 κ.ε., έλαβε τη γνωστή καλαίσθητη πολυσέλιδη μορφή και περιλαμβάνει, εκτός από φιλολογικά άρθρα και ποικίλα αφιερώματα σε δημιουργούς, επετείους και εκδηλώσεις που ενδιαφέρουν όλους τους φιλόλογους μέσα και έξω από τη σχολική τάξη.

Η *Φιλολογική* αποτελεί πλέον ένα καταξιωμένο φιλολογικό περιοδικό και σήμερα αριθμεί το 100ο τεύχος της, καλύπτοντας μια δημιουργική πορεία 25 ετών της ΠΕΦ, γεγονός που αξίζει να το χαιρέτισουμε όχι μόνον για τη μακροήμερευση του περιοδικού, παρά τις μεγάλες δυσκολίες –οικονομικές, εκδοτικές, διαχειριστικές– που συχνά παρουσιάζονται, αλλά κυρίως επειδή, ως βήμα όλων των φιλόλογων που θέλουν να διατυπώσουν παιδαγωγικές απόψεις, να προτείνουν διδακτικές πρακτικές, να προβάλλουν ερευνητικά ζητήματα, να σχολιάσουν την εκπαιδευτική επικαιρότητα, η *Φιλολογική* συνέβαλε, με φρόνημα δημοκρατικό και προοδευτικό, στην ευρύτερη ενημέρωση των φιλόλογων, στη γενικότερη συζήτηση για τη σχολική ζωή, καθώς και στην προαγωγή της αντίληψης για τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα της Εκπαίδευσης.

Έχουν, βέβαια, ακόμη μακρύ δρόμο μπροστά τους, τόσο η *Φιλολογική* όσο και οι φιλόλογοι, καθώς το όραμα μιας Εκπαίδευσης που πρέπει να προσφέρει στους νέους ανθρώπους στέρεη γνώση, ανθρωπιστική μόρφωση, ανήσυχο πνεύμα, κριτική διάθεση και δημοκρατική συνείδηση εξακολουθεί ακόμη να παραμένει ανεκπλήρωτο. Αν εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι η Εκπαίδευση είναι *formatio hominis*, τότε αυτή πρέπει να εφοδιάζει τους νέους ανθρώπους με

καθολικές γνώσεις, ατομικές δεξιότητες, συλλογικές αξίες και διαπολιτισμική επικοινωνία. Όλα αυτά πρέπει να παρέχονται με ευελιξία και προσαρμοστικότητα στις κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβολές που συμβαίνουν ταχύτατα στην εποχή μας. Και μάλιστα με τρόπο που να προάγει ένα πνεύμα αμοιβαιότητας, συνεργασίας, ισότητας και ανεκτικότητας, αξίες διαχρονικές που μόνο η ανθρωπιστική παιδεία προάγει και ενισχύει διά βίου.

Η *Φιλολογική* και οι άνθρωποι που εργάζονται με αφοσίωση πίσω της έχουν αποδείξει ότι πιστεύουν στις αξίες της ανθρωπιστικής παιδείας: το περιοδικό και η ΠΕΦ έχουν στερεώσει τη θέση τους στην εκπαιδευτική κοινότητα, η παρουσία τους έχει βαρύτητα και ο λόγος τους σημαντική εμβέλεια στην κοινή γνώμη. Έχουμε, όμως, ακόμη πολύν δρόμο και απαιτείται η συνεισφορά όλων μας, των παλιών αλλά και νέων προσώπων, που θα προσφέρουν το χρόνο και την ενέργειά τους για την ευόδωση των επιστημονικών, εκπαιδευτικών και μορφωτικών σκοπών της Πανελληνίας Ένωσης Φιλολόγων, όπως εκφράζονται μέσα από τη *Φιλολογική*. Για να συνεχίσει το δημιουργικό έργο της η Ενωσή μας, χρειάζεται τις κρίσεις μας, τις ιδέες μας, τις προτάσεις μας, τη συνεργασία μας, το ενδιαφέρον μας, τη σταθερή αμοιβαία επικοινωνία. Εδώ που φτάσαμε λίγο δεν είναι, αλλά απαιτούνται ακόμη συνεχής προσπάθεια και αγώνας για την αναβάθμιση του Προγράμματος Σπουδών των φιλολογικών μαθημάτων και την ενίσχυση του έργου και του ρόλου των φιλόλογων στο σχολείο.

Τα 100 τεύχη της *Φιλολογικής* και τα 25 χρόνια της ΠΕΦ κλείνουν μία πρώτη περίοδο αναζητήσεων, θέσεων και διεκδικήσεων. Ωστόσο, δεν έχω την αίσθηση του τέλους – κάθε τέλος είναι απλώς η αφετηρία μιας καινούριας αρχής σε μια περίοδο ωριμότητας πλέον. Και γι' αυτό έχει νόημα ο απολογισμός: για να συλλογιστούμε όλοι μαζί τις πράξεις αλλά και τις οφειλές μας, τις επιτυχίες αλλά και τις ελλείψεις μας, τις επιθυμίες αλλά και τις ανάγκες μας στον νέο κόσμο που έρχεται. Καλό δρόμο και εις έτη πολλά...

Χριστίνα Βέικου

Λέκτωρ Πανεπιστημίου Θράκης

Η Ομάδα Εργασίας Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας της ΠΕΦ, 1993-1997

Μνήμη Πανώριος Ρέλια

Η Ενωσή μας θα γιορτάσει φέτος την έκδοση του 100ού τεύχους του περιοδικού *Φιλολογική*, 26 χρόνια από την πρώτη έκδοσή της. Η τετρασέλιδη εφημερίδα, στα χρόνια αυτά, άλλαξε μορφή και σήμερα μπορεί να συγκριθεί με τα καλύτερα φιλολογικά περιοδικά που κυκλοφορούν. Τα κείμενα της *Φιλολογικής*, με ποικίλο περιεχόμενο, παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον για την ενημέρωση των φιλόλογων

σε θέματα της Αρχαίας και Νέας Ελληνικής Γραμματείας. Η ευχή μας είναι η *Φιλολογική* να χιλιάσει τα τεύχη της.

Η ίδρυση της ΠΕΦ το 1981 δημιούργησε μια νέα εποχή ως συμβουλευτικό όργανο των Φιλολόγων. Έσπασε το συντηρητικό κατεστημένο που εκπροσωπούσε η παλιά Ένωση Φιλολόγων. Δημιούργησε νέες προοπτικές για τη μέθοδο διδασκαλίας και πρότεινε νέους τρόπους αντιμετώπισης των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

Η ΠΕΦ με τα συνέδρια και τα αφιερώματά της, καθώς και με τα έντυπα της *Φιλολογική* και *Σεμινάρια* δημιούργησε μια σημαντική επικοινωνία μεταξύ των φιλολόγων όλης της Ελλάδας. Οι φιλόλογοι, μέλη της, και όχι μόνο, βρίσκουν ικανοποιητικές λύσεις στα προβλήματα που συναντούν στη δουλειά τους.

Όταν κάποιος συμμετέχει στα δρώμενα της ΠΕΦ έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει ανθρώπους με διαφορετικούς και ενδιαφέροντες χαρακτήρες, να ακούσει και να πληροφορηθεί για θέματα σχετικά με τη δουλειά του, του δίνεται η ευκαιρία να εκφράσει τις δικές του απόψεις. Στο Διοικητικό Συμβούλιο αναπτύσσεται πραγματικός διάλογος, άλλοτε σε χαμηλούς και άλλοτε σε υψηλούς τόνους. Η Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων προσφέρει σπουδαίο έργο στην εκπαιδευτική κοινότητα.

Προσωπικά θεωρώ τη θητεία μου στο Δ.Σ. της ΠΕΦ από το 1988 ως το 1998 μια από τις πιο σημαντικές περιόδους της εκπαιδευτικής μου πορείας, παράλληλα με το κύριο διδακτικό μου έργο.

Είχα την πολύ καλή τύχη να προσφέρω τις υπηρεσίες μου στην ΠΕΦ και ως Γενικός Γραμματέας για τρεις διετίες, 1992-1994, 1994-1996 και 1996-1998, με Πρόεδρο την Αγγελική Στασινοπούλου-Σκιαδά. Θεωρώ ότι ήταν μια πολύ σημαντική περίοδος για την Ένωση και έγινε πολύ σοβαρή δουλειά.

Οι Πρόεδροι αλλά και τα μέλη των Δ.Σ. θα κάμουν ποικίλες αναφορές στο έργο της ΠΕΦ. Η δική μου αναφορά θα είναι για τις Ομάδες Εργασίας που λειτούργησαν στην Ένωση την περίοδο αυτή. Ήταν η Ομάδα Ιστορίας-Φιλοσοφίας, που είχε την ευθύνη ο αγαπητός φίλος Σπύρος Τουλιάτος, και η Ομάδα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, της οποίας το συντονισμό είχε ο υποφαινόμενος. Για την Ομάδα αυτή και το έργο της έχει γίνει μια ανακοίνωση από την πολύ αγαπητή συνάδελφο Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη, που ήταν και πρακτικογράφος της Ομάδας στη *Φιλολογική*, 51, σ. 46:

«Η Ομάδα για τη μελέτη της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, με συντονιστή τον κ. Δ. Σκλαβενίτη, Γραμματέα της ΠΕΦ, άρχισε τις εργασίες της το 1993. Το θέμα που η παραπάνω Ομάδα Εργασίας επέλεξε να διερευνήσει ήταν η λειτουργικότητα των Κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στα δημόσια και ιδιωτικά Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας μας. Σκοπός της έρευνας ορίστηκε η πιθανή βελτίωση

των Αναλυτικών Προγραμμάτων που αφορούν το μάθημα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας.

Τα στοιχεία που αναφέρονται στην έρευνα και ζητήθηκαν από τα σχολεία για το σχολικό έτος 1991-92, σχετίζονται με τον αριθμό των κειμένων που διδάχθηκαν από τα Κείμενα Λογοτεχνίας και τις ώρες που διατέθηκαν για τη διδασκαλία τους, με τη βαθμίδα, τον τύπο και την περιοχή του σχολείου, τον αριθμό και το φύλο των μαθητών, καθώς και με το χρόνο εκπαιδευτικής υπηρεσίας και το φύλο των διδασκόντων.

Η Ομάδα Εργασίας φρόντισε για την άρτια διενέργεια της έρευνας και την έγκυρη συγκέντρωση των στοιχείων. Η συνεργασία της ΠΕΦ με τους προϊσταμένους όλων των Διευθύνσεων Δ.Ε., τους διευθυντές των σχολείων και τους συναδέλφους ήταν άριστη. Η τελική συγκέντρωση των στοιχείων ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 1994. Η ανταπόκριση των συναδέλφων στην έρευνα της ΠΕΦ ξεπέρασε κάθε προσδοκία. Το εύρος του δείγματος είναι εντυπωσιακό.

Γι' αυτό η Ομάδα Εργασίας αποφάσισε να καταχωρίσει τα δεδομένα σε Η/Υ, ώστε να είναι δυνατή στη συνέχεια η επεξεργασία και η μελέτη τους.

Η συνδρομή της Μαθηματικής Εταιρείας σ' αυτή τη φάση υπήρξε πολύτιμη. Συνεργάστηκε πρόθυμα με την ΠΕΦ και συνέταξε το κατάλληλο πρόγραμμα για την έρευνα. Η διαδικασία καταχώρισης των δεδομένων ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 1995. Το υλικό αυτό παραδόθηκε στη Μαθηματική Εταιρεία για επεξεργασία και, αφού επιστράφηκε, άρχισε η μελέτη του. Καθώς το δείγμα ήταν αντιπροσωπευτικό και επεξεργασμένο σε κάθε στάδιο με έγκυρο τρόπο, τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η Ομάδα Εργασίας είναι ασφαλή».

Συντονιστής της Ομάδας ήταν ο υποφαινόμενος, Γενικός Γραμματέας της ΠΕΦ.

Μέλη της Ομάδας ήταν καθηγητές Πανεπιστημίου, συγγραφείς, κριτικοί της λογοτεχνίας και άλλοι διαπρεπείς φιλόλογοι. Τακτικά σχεδόν μέλη ήταν:

Πανώρα Ρέλια, Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού, Αγγελική Στασινοπούλου-Σκιαδά, Νίκος Γρηγοριάδης, Ανθούλα Δανιήλ, Γιώτα Δεληγιάννη, Γεωργία Κακούρου-Χρόνη, Χριστόφορος Μηλιώνης, Κώστας Μπαλάσκας, Σοφία Μπαρδάνη, Θεόδωρος Μπόλλας, Γιώργος Παγανός, Δημήτρης Παπαγεωργάκης, Μίνα Παπαγεωργίου, Μαρία Πεσκετζή, Ελένη Ρήγου-Καραθάνου, Γιώτα Σταματούκου, Καίτη Τσοτάκου-Καρβέλη, Τάκης Καρβέλης, Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη, Πηνελόπη Καπελαρή.

Για να φανεί πόσο σημαντικό ήταν το έργο αυτής της Ομάδας, παραθέτουμε ενδεικτικά στοιχεία της έρευνας:

- Πήραν μέρος 180 σχολεία (99 Γυμνάσια, 81 Λύκεια) με 1.223 τμήματα (691 Γυμνάσια, 532 Λύκεια).
- Σ' αυτά τα σχολεία φοιτούσαν 34.752 μαθητές (16.860 αγόρια, 17.892 κορίτσια).

- Αφιερώθηκαν 46.623 διδακτικές ώρες για τη διδασκαλία 32.757 κειμένων της Ν.Ε. Λογοτεχνίας.

Ειδικότερα αφιερώθηκαν: 1) 19.881 διδακτικές ώρες για την Πεζογραφία, 2) 18.049 διδακτικές ώρες για την Ποίηση, 3) 4.903 διδακτικές ώρες για το Δοκίμιο, 4) 2.679 διδακτικές ώρες για την Ξένη Λογοτεχνία, και 5) 1.080 διδακτικές ώρες για το Θέατρο.

Από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτουν ποικίλα δεδομένα, π.χ. πόσες ώρες, σε πόσα τμήματα διδάχτηκε το κάθε κείμενο των Κ.Ν.Λ. και ο κάθε συγγραφέας, η μέση τιμή διδακτικών ωρών για τη Λογοτεχνία ανά τμήμα της κάθε τάξης, η κατανομή των διδακτικών ωρών ανά τάξη, τα κείμενα που «αγνοούνται» από τους διδάσκοντες, οι διδακτικές ώρες που διατίθενται για μη ανθολογημένα κείμενα, το γραμματειακό είδος που διδάσκεται περισσότερο κ.ά.

Θα παρακαλούσα θερμά, και από τη θέση αυτή, την κα Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη, η οποία είχε και την όλη ευθύνη και επίβλεψη με την καθοδήγηση της κας Αλεξάνδρας Λαμπράκη-Παγανού, καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Αθηνών, και εργάστηκε περισσότερο από κάθε άλλον για την έρευνα αυτή, σε κάθε φάση, έστω και με καθυστέρηση, να υποβληθεί στον κόπο για να καταγράψει όλα εκείνα τα στοιχεία (π.χ. τη μεθοδολογία της έρευνας, τα συμπεράσματα κ.λπ.) που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από οποιονδήποτε μελλοντικό ερευνητή σε θέματα σχετικά. Το υλικό που θα καταθέσει η κα Κουμπάρου ευελπιστώ ότι θα δημοσιευτεί σε αφιέρωμα της *Φιλολογικής* για αυτή την έρευνα. Είναι βέβαιο ότι θα γίνει τεύχος αναφοράς για τους μελετητές. Η έρευνα αυτή, για την οποία εργάστηκαν εθελοντικά πολλοί αξιόλογοι εκπαιδευτικοί, πρέπει να δοθεί στη δημοσιότητα. Άλλωστε, όλοι γνωρίζουμε ότι καμιά έρευνα δεν μπορεί να μπει στο χρονοντούλαπο, πριν χρησιμοποιηθεί από τους ερευνητές.

Ακόμη, με την ευκαιρία αυτή, θέλω να πω ότι η επαναλειτούργια των Ομάδων Εργασίας στην Ένωσή μας πρέπει να αποτελέσει σοβαρό μέλημα για το σημερινό Δ.Σ., καθώς και για τα επόμενα.

Σήμερα η ΠΕΦ με τα αξία Δ.Σ. προσφέρει με το όλο έργο της σπουδαίες υπηρεσίες στους μάχιμους, κυρίως, φιλόλογους αλλά και γενικότερα στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Ευελπιστούμε ότι όλοι οι φιλόλογοι θα γίνουν ενεργά μέλη της Ένωσης με τη συνδρομή τους και τη συμμετοχή τους στις εκδηλώσεις της.

Κλείνοντας θέλω να συγχαρώ τον Πρόεδρο της ΠΕΦ, τον αγαπητό μου φίλο Αναστάσιο Στέφο, καθώς και το Δ.Σ. της Ένωσης για την απόφασή τους να δώσουν επετειακό χαρακτήρα στην έκδοση του 100ού τεύχους της *Φιλολογικής*.

Δημήτριος Χ. Σκλαβενίτης
Επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος

Τρεις απορίες για την Ιστορία

Μπράβο ως εδώ, και να τα χιλιάσει η *Φιλολογική* τα τεύχη της! Ένα περιοδικό δίπλα σε τόσα άλλα, θα μου πείτε. Ναι! όμως, όσα και να είναι τα δημοσιεύματα, περιοδικά ή όχι, που από τη μια βοηθούν τους φιλόλογους να προκόψουν, από την άλλη μαρτυρούν την προκοπή τους, πάλι λίγα θα είναι μπροστά στο τεράστιο έργο που έχουν πάρει επάνω τους οι φιλόλογοι, μόνιμοι να περιώσουν και να μεταδώσουν στη νέα γενιά την ελληνική παράδοση: την ιστορία, τη γλώσσα, τα κείμενα, τις ιδέες, τον πολιτισμό.

Οι δυσκολίες μεγάλες, ο αγώνας πολυμέτρωπος, τα μέσα φτωχά, και κάθε τόσο, απρόσμενα, να ξεφουτρώνουν στο δρόμο μας αγκάθια – νά, σαν αυτό το πρόσφατο της Ιστορίας! Πολλά τα σχετικά που ακούσαμε από επίσημους και ανεπίσημους ομιλητές, πολλά και όσα διαβάσαμε εδώ κι εκεί, γραμμένα από ειδικούς¹ και όχι! όμως, μερικές απορίες μας δεν λύθηκαν, κι ας μας επιτραπεί εδώ να τις εκθέσουμε.

Πρώτη απορία, πολιτική: Πώς συμβαίνει το κατά τεκμήριο συντηρητικό Υπουργείο Παιδείας να υπερασπίζεται με νύχια και με δόντια ένα βιβλίο που όχι μόνο προγραμματίστηκε και εγκρίθηκε από την προηγούμενη, προοδευτική κατά τεκμήριο, κατάσταση, αλλά και προχωρεί σε άλλου είδους διαχείριση της ιστορίας, ακολουθώντας μια κάθε άλλο παρά παραδοσιακή γραμμή; Ακούστηκε ως απάντηση ότι το κίνημα της παγκοσμιοποίησης έχει οπαδούς σε όλα τα κόμματα και πως η αποδόμηση της εθνικής ταυτότητας αποτελεί προτεραιότητα, προκειμένου οι λαοί να ισοπεδωθούν και να συνυπάρξουν στην παγκόσμια αγορά.

Είναι, ωστόσο, δύσκολο να φανταστούμε ότι οι τέσσερις συγγραφείς, οι τρεις κριτές αξιολογητές και ο υπεύθυνος για το μάθημα της Ιστορίας Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου συνωμότησαν να ψευτίσουν το ιστορικό μας παρελθόν², και ακόμη δυσκολότερο να πιστέψουμε ότι ακριβώς γι' αυτό τους υποστήριξε η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας! Ίσως να έχουμε άδικο! όμως, τα φαινόμενα θα μπορούσαν ευκολότερα να αποδοθούν στην αστόχαστη νεωτεριστική ορμή των συγγραφέων, στην ανεμελιά και την ανευθυνότητα των κριτών, στην ακαμψία και το πείσμα της υπουργού.

Δεύτερη απορία, επιστημονική: Όσοι υπερασπίστηκαν το βιβλίο κρίνουν ότι το περιεχόμενό του δεν αποτελεί αποδόμηση ή υποβάθμιση, αλλά απομυθοποίηση της ιστορίας. Το βιβλίο, λένε, άλλο δεν κάνει από το να εκθέτει, επιτέλους, την επιστημονικά τεκμηριωμένη αλήθεια – και, βέβαια, το Έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί εθνικό ό,τι είναι αληθές.

Ωστόσο, αν έχουν δίκιο, τότε πώς συμβαίνει τα αρμόδια μέλη της Ακαδημίας Αθηνών να διαφωνούν με το περιεχόμενο και να προτείνουν όχι μόνο φραστικές, αλλά και ουσιαστικές αλλαγές; Δεν είναι ενημερωμένοι οι Ακαδημαϊκοί για τα νεότερα πορίσματα της ιστορικής έρευνας; Δεν την αναγνωρίζουν την Ιστορία των Ιστορικών; – Η μήπως προτι-

σίσης της ζωής και του έργου της Πηνελόπης Δέλτα από τη Νένα Κοκκινάκη, ενώ το βιβλίο κλείνει με τη γνωστή φωτογραφία-πορτρέτο της Πηνελόπης Δέλτα φιλοτεχνημένη από τη διάσημη φωτογράφο Nelly's (σ. 115). Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε και την αξία της καλλιτεχνικής εικονογράφησης του βιβλίου, που έγινε από τη Δήμητρα Ψυχογιού. Οι εικόνες της, που παραπέμπουν σε παιδική ζωγραφική εποχής, ζωντανεύουν στιγμές από τη ζωή της Πηνελόπης Δέλτα μέσα στο μεγαλοαστικό περιβάλλον της οικογένειάς της και εναρμονίζονται πλήρως με την αφήγηση. Οι φωτογραφίες που παρατίθενται θα μπορούσαν να είναι σε μεγαλύτερο μέγεθος, για να είναι ευκρινέστερα τα ιστορικά πρόσωπα που τις πλαισιώνουν.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι το βιβλίο της Νένας Κοκκινάκη, που κατά τη γνώμη μας απευθύνεται κυρίως σε έφηβους αλλά και σε ενήλικες αναγνώστες, είναι γοητευτικό και όσον αφορά την αφήγηση, αλλά και όσον αφορά τη γλώσσα. Με τα εργαλεία της ψυχανάλυσης, η μελαγχολική και ρομαντική προσωπικότητα της Πηνελόπης Δέλτα, που συνειδητοποιείται σιγά σιγά και αφιερώνει τη ζωή της στη συγγραφή και στην εθνική υπόθεση, αναδύεται με συναρπαστικό τρόπο, προβληματίζει, μορφώνει και επηρεάζει τον αναγνώστη. Αποφασιστικό ρόλο σ' αυτό παίζει η ρέουσα, ζωντανή και παραστατική γλώσσα που χρησιμοποιεί η συγγραφέας. Ο νεαρός αναγνώστης θα γνωρίσει μέσα από την αφήγηση τη ζωή της αγαπημένης του συγγραφέως, που, παραμερίζοντας τα προσωπικά της συναισθήματα, προσπάθησε να ομορφύνει και να καλλιεργήσει τις ψυχές των παιδιών και παράλληλα να τους ενισχύσει την εθνική συνείδηση. Ο ενήλικος, πάλι, αναγνώστης θα αναγνωρίσει στο ψυχογράφημα της Πηνελόπης Δέλτα τη σημασία της γονεϊκής αγάπης και τρυφερότητας στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού για τη μετέπειτα ψυχική του ισορροπία, θα διαπιστώσει το ρόλο του καθηκοντος και της μητρότητας που υπερβαίνει όλα τα άλλα αισθήματα, αλλά και το δραματικό κόστος αυτής της υπέρβασης στην προσωπική ζωή. Στη σημερινή εποχή, η ζωή και η δράση της Πηνελόπης Δέλτα μοιάζει απίστευτα ρομαντική, ίσως και ουτοπική. Χωρίς αυτήν, όμως, τη στάση ζωής σίγουρα θα στερούμασταν, μικροί και μεγάλοι, τη γοητεία των γραπτών και των ιδανικών της. Δεν είμαι σίγουρη αν «*το παρελθόν θα βρει στη συνείδηση των μικρών αναγνωστών την επικαιρότητά του απέναντι στα σύγχρονα, δικά τους προβλήματα*», όπως ελπίζει η συγγραφέας, είμαι σίγουρη όμως ότι το βιβλίο της Νένας Κοκκινάκη θα αποτελέσει ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα και θα δώσει ένα διαφορετικό πρότυπο ζωής στους νεαρούς αναγνώστες, που τόσο το έχουν ανάγκη.

Ελένη Λόππα-Γκουνταρούλη

ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη

Εκδόσεις ERGO, Αθήνα 2006

Από τις εκδόσεις Ergo κυκλοφόρησε το καλαίσθητο λεύκωμα της Δήμητρας Αγγελοπούλου *Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη*. Πρόκειται για μια πλουσιότατη λαογραφική συλλογή (σύνολο σελίδων 259), επιτομή του λαογραφικού πρωτογενούς υλικού που συνέλεξε η συγγραφέας, ενώ ήταν ακόμη φοιτήτρια, στο πλαίσιο του μαθήματος της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η συλλογή του πρωτογενούς υλικού έχει βραβευτεί από το «Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας» της Ακαδημίας Αθηνών. Η συγγραφέας κατάγεται από τη Δημητσάνα, υπηρετεί ως φιλόλογος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, έχει μεταπτυχιακό δίπλωμα στη Γλωσσολογία και εκπονεί διδακτορική διατριβή στο ίδιο αντικείμενο.

Η ερευνήτρια, με απόλυτη συναίσθηση της ευθύνης που απορρέει από τη μακράιωνη ιστορία και την πλούσια παράδοση της Δημητσάνας, εργάστηκε με υπομονή και επιμονή. Έκανε εξονυχιστική επιτόπια έρευνα με ανθρωποκεντρική ματιά, προσέγγισε με σεβασμό τις ποικίλες αυθεντικές μαρτυρίες, αξιοποίησε χειρόγραφα του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και κατέγραψε μεθοδικά τα λαογραφικά ευρήματα, διασώζοντας πολύτιμα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού της Δημητσάνας και της ευρύτερης περιοχής (Ζάτουνας, Ζυγοβιστίου, Στεμνίτσας, Παλαιοχωρίου, Λαγκαδίων, Βαλτεσίνικου).

Το υλικό που παρουσιάζεται μετά την επίπονη έρευνα αφορά όλες τις πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας των Δημητσανιτών στο πλαίσιο των σταθερών εθίμων και των αυστηρών ηθών της κοινωνίας τους σε μια προβιομηχανική εποχή προσανατολισμένη στην αγροτική οικονομία. Η καταγραφή είναι εξαντλητική και ταξινομείται σε εννέα ενότητες, οι οποίες αναφέρονται στο χώρο και τους ανθρώπους του, στην καθημερινή ζωή τους και τους σημαντικούς σταθμούς της, στη σχέση τους με τους συντοπίτες τους, τη φύση και τον Θεό, στα λογικά και τα εξωλογικά στοιχεία, στο ηρωικό στοιχείο και, τέλος, στη γλώσσα τους.

Η παρουσίαση των στοιχείων πλαισιώνεται από ποικίλο αυθεντικό-πρωτογενές υλικό (φωτογραφίες παλαιά έγγραφα, σχεδιαγράμματα). Τέλος, καταγράφεται και ένα ιδιωματικό Λεξιλόγιο.

Θα ήταν παράλειψη να μην επισημανθεί ότι, παράλληλα με την έκδοση του λευκώματος της Δ. Αγγελοπούλου *Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη*, κυκλοφόρησε με την επιμέλειά της από τον ίδιο εκδοτικό οίκο και

το βιβλίο *Όταν οι ανθρώπινες στιγμές γίνονται τραγούδι* (σύνολο σελίδων 60). Πρόκειται για μια συλλογή δημοτικών τραγουδιών της Δημητσάνας που θα έπρεπε αναμφισβήτητα να μείνει ενταγμένη στο βιβλίο *Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη*, όπως είχε προβλέψει η συγγραφέας. Φαίνεται, όμως, ότι ο εκδότης, για ευνόητους λόγους, αποφάσισε διαφορετικά και έτσι η πολύτιμη αυτή συλλογή αυτονομήθηκε.

Το έργο της Δ. Αγγελοπούλου με τα πολυσήμαντα

και ποικιλόμορφα στοιχεία του αποκαλύπτει και διαφυλάσσει την ιδιοσυστασία του τόπου. Η εργασία αυτή αποτελεί μια πολύτιμη πνευματική και ιστορική προσφορά που μετουσιώνει τη μνήμη σε ανεκτίμητη γνώση και πηγή για την περαιτέρω μελέτη του τόπου και των ανθρώπων του. Πρόκειται για μια πολιτισμική δωρεά όχι μόνο για τη Δημητσάνα και τους Δημητσανίτες, αλλά και για όλους τους αναγνώστες.

Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη

ΚΒ' Σεμινάριο Ομηρικής Φιλολογίας στην Ιθάκη (27-31 Αυγούστου – Αίθουσα Μορφωτικού Κέντρου)

Με εξαιρετική επιτυχία πραγματοποιήθηκε το ΚΒ' Σεμινάριο Ομηρικής Φιλολογίας στο πανέμορφο νησί του Οδυσσέα, την *ευδείελον* ομηρική Ιθάκη, που οργανώνεται για δέκατη συνεχή χρονιά από την Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, με τη συνεργασία του Κέντρου Οδυσσειακών Σπουδών (Πρόεδρος: Δ. Ν. Μαρωνίτης – Γραμματέας: Μάχη Παϊζη-Αποστολοπούλου) και του Δήμου Ιθάκης.

Δυστυχώς, ο χρόνος πραγματοποίησης φέτος συνέπεσε με τα τραγικά γεγονότα της εθνικής καταστροφής και του συνακόλουθου πένθους, που προκάλεσαν σε όλους άφατη οδύνη και οργή, με αποτέλεσμα τη μικρή απουσία συνέδρων, ιδιαίτερα από τις πληγείσες περιοχές.

Στο σεμινάριο συμμετείχαν καθηγητές Κλ. ΠΕ2 από τις Δ/νσεις Δ.Ε. Β' Αθήνας, Πειραιά, Γρεβενών, Καστοριάς, Κιλκίς, Μαγνησίας, Μεσσηνίας, Πιερίας και Χανίων, οι οποίοι παρακολούθησαν τις εργασίες σύμφωνα με το ακόλουθο πρόγραμμα:

Πρώτος κύκλος

Ο ποιητικός ρόλος των θεών στα ομηρικά έπη:

Του Δία στην Ιλιάδα και της Αθηνάς στην Οδύσσεια

Προεδρία: Αναστάσιος Στέφος

Γ.Α. Σπηλιόπουλος, «Δίας και Αθηνά: Ρυθμιστές της τύχης των θνητών στα ομηρικά έπη»

Αικατερίνη Προκοπίου, Άννα Αγορασιδου, «Οι θεοί ως φορείς της πλοκής στην *Ιλιάδα* και στην *Οδύσσεια*»

Δεύτερος κύκλος

Ομηρική Αρεταλογία:

Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια

Προεδρία: Μάχη Παϊζη-Αποστολοπούλου

Ιωσήφ Χατζηιωακειμίδης, Πολύτιμη Πετροπούλου, «Από τους σκηπτούχους βασιλείς της *Ιλιάδας* στον κοινό άνθρωπο της *Οδύσσειας*»

Ομιλία του Δ.Ν. Μαρωνίτη

Για τα μέλη του Σεμιναρίου και για το ευρύτερο κοινό της Ιθάκης, με θέμα: «Η κηδεία του Σαρπηδόνας: Νεκρώσιμος νόστος»

Προεδρία: Γεωργία Χαριτιδίου

Νικόλαος Λινάρδος, Μιχαήλ Μιχαλιός, «Η έννοια της αιδούς στον κόσμο της ομηρικής ηθικής»

Προεδρία: Λάμπρος Πόλκας

Βασίλειος Μάστορης, «Η οργάνωση του χώρου και η διάμρφωση του υποκειμένου. Ένα θέμα "ομηρικής γεωγραφίας"»

Τρίτος κύκλος

Τέχνη και τεχνική στην ομηρική ποίηση

Προεδρία: Αντωνία Παπαδάκη

Μαριγώ Αλεξοπούλου, Σωκράτης Κουγέας, «Η επανάχρηση των παραμυθικών στερεοτύπων της *Οδύσσειας*»

Λάμπρος Πόλκας, «*Εί δε και ζωγραφίας διδάσκαλον Όμηρον φαίη τις, ούκ αν άμαρτάνοι*. Προκαταρκτικά στην οπτική ποιητική του ομηρικού λόγου»

Αρχαιογνωσία και νεογνωσία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Προεδρία: Δ.Ν. Μαρωνίτης

Αναστάσιος Στέφος, «*Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία* Φ.Ι. Κακριδή και *Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι* Β. Κάλφα και Γ. Ζωγραφίδη»

Αντωνία Παπαδάκη, «*Η Ρώμη και ο κόσμος της* Θ. Παπαγελη και *Αρχαϊκή Επική Ποίηση* Δ.Ν. Μαρωνίτη και Λάμπρου Πόλκα»

Καταληκτική συνεδρία

Σύνοψη πορισμάτων του Σεμιναρίου

Στο πλαίσιο του Σεμιναρίου οι συνέδροι πήραν μέρος σε διάφορες εκδηλώσεις: περιήγηση και ξενάγηση στους αρχαιολογικούς χώρους του νησιού, με τους φιλόξενους κατοίκους και τις ασύγκριτες ομορφιές του λιτού τοπίου, την ανοιχτή και ασίγαστη θάλασσα και το υπερήφανο βουνό, το *εινοσίφυλλον* Νήριτον – θαλασσινή εκδρομή και συνεστιάσεις, με θιακό κρασί, που προσφέρθηκαν από τον Έπαρχο Ιθάκης Θαν. Λιβιτσάνη και τον Δήμαρχο Ιθακησίων Γεώργιο Βασιλόπουλο, συνάδελφο της Α/θμιας Εκπ/σης, τους οποίους ευχαριστούμε θερμότατα για την εγκάρδιότητα και την όλη φιλοξενία.

Η ΠΕΦ υπόσχεται ότι θα συνεχίσει, μαζί με τους εταίρους του Κ.Ο.Σ., να καταβάλει κάθε προσπάθεια για την άρτια διοργάνωση του Σεμιναρίου, που προσφέρει τόσο πολλά στους συναδέλφους φιλόλογους της Β/θμιας Εκπ/σης.